

RÄTTIGHETER NU!

Lärohandledning

Texten "Rättigheter nu!" är anpassad för gymnasieskolans kurser i samhällskunskap 1a1 och 1b. Delar av materialet kan även användas i svenska 1.

I den här lärohandledningen ger vi olika exempel på hur du som lärare kan arbeta med varje kapitel av *Rättigheter nu!*, för att eleverna ska få möjlighet att befästa och fördjupa sina kunskaper om vad mänskliga rättigheter är och innebär.

Flera av uppgifterna har hämtat inspiration från Spencer Keegan och Jette Stenlevs bok *Kooperativt lärande - samlarbetsstrukturer för elevaktiv undervisning* (2017).

Det finns tre olika typer av innehåll i lärohandledningen:

1. reflektionsfrågor till texten
2. uppgifter som eleverna kan utföra efter läsningen
3. filmtips.

KAPITEL 2

Uppgift 1: Har Tran Thi Ngas rättigheter kränkts?

Låt eleverna arbeta i par. De börjar med att läsa igenom inledningen i *Rättigheter nu!* enskilt. Därefter läser de igenom [FN:s allmänna förklaring](#) samt - vid behov - relevanta delar i kapitlet *Vad är mänskliga rättigheter?* Sedan analyserar de tillsammans fallet i tre steg:

- Vad har hänt?
- Bryter det mot mänskliga rättigheter?
- Vad bör den vietnamesiska regimen förändra för att inte bryta mot de mänskliga rättigheterna?

Uppgift 2: Detta kan vi!

Uppgiften hjälper eleverna att tillsammans sammanfatta och repetera vad de har lärt sig. Alla elever ska först ha läst kapitlet *Vad är mänskliga rättigheter?* eller tagit del av lärarens genomgång av motsvarande innehåll.

1. Börja med att dela in klassen i grupper om fyra. Dela ut lappar med olika begrepp/ämnesområden (se bilaga). Gruppen placerar alla kort synligt på bordet framför sig.
2. Eleverna läser igenom alla begrepp. Därefter sätter de sina initialer på de begrepp som de känner att de kan. Lappar med fyra initialer läggs genast åt sidan.
3. Från korten som finns kvar väljer första eleven ett kort med ett ämnesområde/begrepp som hen inte kan förklara. De elever som signerat kortet förklarar vad de kan om begreppet eller området.
4. När övriga i gruppen har förstått sätter de sina initialer på kortet. Därefter läggs det i "Detta-kan-vi"-högen.

”Traditionellt sett betraktas de mänskliga rättigheterna som individuella. Det kan dock ibland finnas skäl att se på kollektiva rättigheter och hur individuella och kollektiva rättigheter kan stå i konflikt med varandra. I de kollektiva mänskliga rättigheterna sker en förskjutning från individen till gruppen.”

Ur Skolverkets kommentarer till kursplanen för Samhällskunskap 1b

Uppgift 2: Sammanfatta och gå vidare

Att diskutera kontroversiella ämnen kan vara svårt. Denna uppgift ger eleverna möjlighet att träna på att både formulera en ståndpunkt och lyssna på andra.

1. Dela in klassen i grupper om fyra till fem elever. Ge gruppen lappar med olika ämnen (se bilaga).
2. Lapparna placeras med texten nedåt, i en hög, mitt på bordet. Första lappen vänds upp och frågeställningen presenteras. Alla får tänka några sekunder för sig själva.
3. Därefter säger första gruppmedlemmen vad hen tycker. Nästa gruppmedlem börjar med att summera vad föregående talare har sagt och kommer sedan med sitt inlägg. Sedan får alla gruppmedlemmar göra på samma sätt. De börjar med att summera vad föregående talare sagt, och presenterar sedan sin åsikt. När gruppen har gått ”varvet runt” tar de nästa ämne/fråga ur högen.
4. Övningen kan avslutas med att frågorna diskuteras i helklass.

Uppgift 3: Individuella reflektionsfrågor

I slutet av kapitel 2 finns några frågor för reflektion och diskussion. Nedan följer fler reflektionsfrågor som elever kan arbeta enskilt med:

- Håller du med om att värderingar är universella, alltså att vissa värderingar bör gälla överallt oavsett kulturella traditioner, normer och sedvänjor?
- Kollektiva rättigheter utgår från gruppen. Men vad händer om gruppens normer eller sedvänjor hamnar i konflikt med den enskilda individens rättigheter? Till exempelvis om kvinnor i en grupp behandlas sämre bara för att de är kvinnor. Vems rättigheter går då först – individens eller gruppens? Finns det situationer och tillfällen då gruppen måste få gå före individens rättigheter? Eller går individens rättigheter alltid före, oavsett konsekvenser?
- ”Hets mot folkgrupp” är en begränsning av yttrandefriheten i Sverige. Är det rätt att göra vissa yttranden straffbara? Eller borde ordet alltid vara helt fritt även om det kan användas på ett sätt så det kränker andra människor? Finns det andra tillfällen då begränsningar av mänskliga rättigheter kan vara nödvändiga? I så fall när?
- Har de mänskliga rättigheterna ett tillräckligt starkt skydd i Sverige? Eller är skyddet för starkt?

KAPITEL 3

Uppgift 4: Pecha Kucha

I denna uppgift får eleverna möjlighet att både träna på att söka och sammanställa information, samt i presentationsteknik. Grupperna ska genomföra så kallade Pecha Kucha-presentationer. I en Pecha Kucha-presentation får bara 20 bilder användas och varje bild får bara visas i 20 sekunder. Helst ska så lite text som möjligt användas i bildspelet. Bild byts automatiskt vilket gör att eleverna måste förbereda sig väl.

1. Dela in klassen i fem grupper. Dela därefter ut ett ”underkapitel” till varje grupp så att en grupp har dödsstraff, en grupp har tortyr osv.

2. Grupperna läser "sitt" kapitel och söker information och bilder om sitt område
3. Därefter skapar de en presentation i enlighet med Pecha Kucha-formatet.
4. Presentationerna genomförs sedan i klassen.

Överblicken som eleverna får ger en bra utgångspunkt för ett fortsatt arbete.

Uppgift 5: Expertpussel

Ett alternativ till Pecha Kucha-övningen är "Expertpusslet".

1. Dela in klassen i grupper om fem. Varje grupp får ett ämne/område utifrån kapitel 3 i *Rättigheter nu!* Alla i gruppen läser igenom sitt kapitel. De kan också göra egna sökningar om ämnet/frågan.
2. När eleverna har satt sig in i och är väl förtrogna med området är det dags för dem att dela med sig av deras kunskaper. Nya grupper skapas där alla har varsitt ämne. Alla presenterar sin artikel/rättighet och ger exempel på hur den kränks.
3. Därefter kan de diskutera om de tillsammans kan komma på fler rättigheter och hur dessa kränks.

Uppgift 6: Hur kan mänskliga rättigheter skyddas?

Innan eleverna fördjupar sig i institutioner och organisationer som skyddar och försvarar mänskliga rättigheter, kan det vara bra att låta dem förutsättningslöst diskutera och reflektera kring hur människorättskränkningar kan förhindras.

1. Dela in klassen i grupper. Varje gruppmedlem får ett papper. Frågan de ska besvara är: Hur kan människorättskränkningar stoppas?
2. Först skriver eleverna ett svar/en tanke på pappret de har framför sig. När läraren säger till skickar de pappret till personen till vänster. Eleven skriver ner ett svar/en tanke på pappret, men det får inte vara samma svar som redan står där. Processen fortsätter tills alla elever i gruppen har skrivit på alla papper.

KAPITEL 4

Uppgift 7: Undersök olika NGO:s

1. Låt eleverna undersöka olika NGO:s och deras verksamhet. Dela in dem i grupper. Varje grupp får en NGO som de ska fördjupa sig i, vad de gör och hur de arbetar för mänskliga rättigheter. De redovisar för klassen vad de kommit fram till. Exempel på NGO:s:

- Amnesty International
- BRIS
- Civil Rights Defenders
- Human Rights Watch
- Kvinna till Kvinna
- Läkare utan gränser
- Rädda Barnen
- Röda Korset

Uppgift 8: Linjen

Lägg ut sex lappar med nummer ett till sex på golvet i en rad, med 50 centimeters mellanrum. Nummer ett och sex markerar diametrala uppfattningar. De som ställer sig vid nummer ett visar att de *starkt håller med* i påståendet, och de som ställer sig vid nummer sex visar att de *starkt tar avstånd* från påståendet. I övningen finns inget mitten. Eleverna tvingas att "luta" åt något håll och gör ett viktigt val mellan tre och fyra.

Påståenden:

- Världen blir bara sämre och sämre.
- Jag kan påverka samhället som jag lever i.
- Det är alltid viktigt att följa lagar och regler.
- Alla är skyldiga att säga ifrån om en person behandlas illa.
- Den som inte tar aktivt ställning mot diskriminering och förtryck är lika skyldig som de som utför handlingen?
- Vi i Sverige kan påverka utvecklingen i andra länder.

Uppgift 9: Analysera argumentationsteknik i två olika artiklar

Sedan en tid tillbaka pågår en debatt om att införa ett nationellt tiggeriförbud i Sverige. Men vilka är argumenten för ett sådant förbud? Och vilka är argumenten emot? Läs två olika artiklar i ämnet och undersök:

- Vilka är författarnas teser (ställningstaganden)?
- Vilka argument används för att stödja teserna?
- Vem anser du har rätt och varför?

Artikel 1: *“Beviset: Därför måste vi förbjuda tiggeriet.”*

<https://www.expressen.se/debatt/beviset-darfor-maste-vi-forbjuda-tiggeriet/>

Artikel 2: *“Ett tiggeriförbud riskerar att öka kriminaliteten”*

<https://www.svt.se/opinion/ett-tiggeriforbud-riskerar-att-oka-kriminaliteten>

Uppgift 9: Individuella reflektionsfrågor

- Vilket tror du är det mest effektiva sättet att skydda mänskliga rättigheter?
- FN:s kommittéer kan framföra kritik och förslag på åtgärder. Räcker det? Eller borde det finnas kraftfullare åtgärder? I så fall vilka?
- FN:s säkerhetsråd kan besluta om att militärt ingripa i ett land om det finns en risk för att brott mot mänskligheten kommer att begås. Och internationella brottsmålsdomstolen kan åtala och döma individer. Varje stat är suverän – alltså bestämmer över sitt egna territorium. Är det då rätt att världssamfundet i vissa fall kan ingripa så här?
- Behövs de icke-statliga organisationerna? Kan vanliga människor påverka stater och skydda de mänskliga rättigheterna?
- Sverige har fått kritik av FN:s rasdiskrimineringskommitté. Kommittén uttrycker oro för bland annat hatbrott mot afrosvenskar, judar, muslimer och romer i Sverige. De kommenterar också att manifestationer och demonstrationer genomförs i Sverige av rasistiska och extremistiska organisationer. Kommittén föreslår att lagar måste skärpas för att skydda utsatta grupper i Sverige. Håller du med? Hur allvarlig är kommitténs kritik?

FILMTIPS

Spelfilmer

Det finns många spelfilmer som berör mänskliga rättigheter. Nedan följer några exempel på filmer som kan visas i undervisningen.

- *4 månader, 3 veckor och 2 dagar* (2007). Film som utspelar sig i Bukarest år 1987 och handlar om en kvinnlig student som hjälper sin rumskamrat med att utföra en olaglig abort.
- *Den gröna cykeln* (2012). Saudiarabisk spelfilm som handlar om den 10-åriga flickan Wajda. Hon drömmer om att köpa en grön cykel – i ett land där kvinnor inte får cykla.
- *Dödens fält* (1984). Om en amerikansk journalist och hans assistent i Kambodja under Röda Khmerernas skräckvälde.
- *Hotell Rwanda* (2005). Sann historia om hotellvärden Paul Rusesabagina som lät över 1 000 tutsier gömma sig på hotellet under folkmordet.

- *Sophie Scholl* (2005). Om syskonen Sophie och Hans Scholl som var ledande i motståndsrörelsen Vita rosen i Nazityskland.
- *Sameblod* (2016). Utspelar sig i svenskt trettiotal och handlar om den samiska flickan Elle Marja som blir utsatt för rasbiologiska undersökningar på internatskolan, får nog och åker till Uppsala med en dröm om att studera.
- *Timbuktu* (2014). Militanta islamister tar över Timbuktu och inför stränga lagar som förbjuder stadens invånare att spela musik, fotboll eller att skratta.

Andra filmer

Nedan hittar du länkar till ett antal filmer om mänskliga rättigheter som producerats av Amnesty:

- Vad är mänskliga rättigheter? (02:38) Animerad [film](#) som kortfattat och enkelt förklarar de mänskliga rättigheterna.
- Att utkräva sina egna rättigheter och andras (03:10). Animerad [film](#) som förklarar hur mänskliga rättigheter kan skyddas och försvaras.
- Uppdrag: Mänskliga rättigheter (10:52). [Minidokumentär](#) om hur FN:s allmänna förklaring kom till, och vad den betyder idag.

MÄNNISKORÄTTSFÖRSVARARE	FÖRINTELSEN	UNIVERSELL
FÖRKLARING	KONVENTION	KOLLEKTIVA RÄTTIGHETER
URFOLK	GRUNDLAG	INDIVIDUALISM
KULTURRELATIVISM	MINORITET	DISKRIMINERINGSGRUNDER

<i>EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER</i>	<i>MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER</i>	<i>FLYKTING</i>
<i>NGO</i>	<i>RÄTTIGHET</i>	<i>MEDBORGARE</i>

<p>ÄR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER UNIVERSELLA?</p>	<p>HUR BÖR DU AGERA OM DU SER ATT NÅGON ANNAN MÄNNISKA BLIR KRÄNKT ELLER ILLA BEHANDLAD?</p>	<p>FINNS DET TILLFÄLLEN NÄR DET SOM ÄR BRA FÖR GRUPPEN MÅSTE VÄGA TYNGRE ÄN DET SOM ÄR BRA FÖR DEN ENSKILDA MÄNNISKAN (OM DET FINNS EN KONFLIKT)?</p>
<p>HAR VI I SVERIGE HAR ETT ANSVAR FÖR SIUATIONEN FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I ANDRA LÄNDER?</p>	<p>I SVERIGE ÄR VISSA YTTRANDE FÖRBJUDNA, T EX "HETS MOT FOLKGRUPP". ÄR DET RÄTT ATT DET ÄR SÅ?</p>	<p>ÄR DET ALLVARLIGT OM FN KRITISERAR SVERIGE FÖR T EX ATT VI INTE GJORT TILLRÄCKLIGT FÖR ATT BEKÄMPA RASISM?</p>
<p>KAN VI SOM MEDBORGARE PÅVERKA OCH FÖRÄNDRA SAMHÄLLET?</p>	<p>FINNS DET NÅGRA RÄTTIGHETER SOM ÄR VIKTIGARE ÄN ANDRA?</p>	<p>ÄR DET VIKTIGT ATT VISSA RESPEKT FÖR RELIGIONER OCH TRADITIONER?</p>